

Žemberová, Viera

Moderný ukrajinský vklad do výskumu medziliterárnosti

Opera Slavica. 2001, vol. 11, iss. 3, pp. 59-62

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/117480>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

stavy Nastasji Filippovny, v čemž pokračuje i v další stati o Aglaje a Nastasje Filippovně, kde uplatňuje srovnání s některými postavami Goethovými nebo Shakespearovými. Zvláště zdůrazňuje, že *Idiot* je po *Eugénii Grandetové* jeden z prvních románů, kde je mladá žena centrální postavou.

V další stati se Opitz metodologicky opírá o Goethův výrok: „Natur- und Kunstwerk lernt man nicht kennen, wenn sie fertig sind; man muß sie im Entstehen aufhaschen, um sie einigermaßen zu begreifen.“ A důsledně tuto zásadu uplatňuje při analýze Běsů, vzniku postav tohoto románu a různých jeho redakcí. Zde zaujme např. srovnání Stavrogina s Pečorinem, ale i připomenutí zájmu o postavu Pečorina u takových autorů, jako je Hamsun, Joyce nebo Camus.

Stat' *Bratři Karamazovovi* je detailní analýzou Dostojevského typu protikladů ve srovnání s Hegelem a s řadou uměleckých děl 19. století. V další stati pak Opitz přistupuje k zobecnění dílčích závěrů a charakterizuje celý „rozporný svět“ Dostojevského.

Ve stati o Nabokovově vztahu k Dostojevskému autor polemicky hodnotí jeho dehonestující výroky o spisovateli, ale i mnohé návaznosti Nabokova díla na Dostojevského (např. *Zoufalství*). V závěrečné studii se Opitz věnuje pojetí Dostojevského prózy v drammatizaci *Běsů* od A. Camuse (1959) a pojetí Bulgakova v Ljubimovově drammatizaci *Mistra a Markétky* (1977). Jistě by bylo zajímavé srovnání s naší drammatizací *Běsů* v Národním divadle (1930).

Opitzovy studie jsou nesporně cenným příspěvkem do velké a stále se rozmnožující řady kritické literatury o Dostojevském. Vůbec ne „am leichtesten“, ale důkladně a přesvědčivě prostřednictvím kompozičních analýz můžeme z Opitzova spisu pochopit Dostojevského jako myslitele i umělce.

Miroslav Zahradka

Moderný ukrajinský vklad do výskumu medziliterárnosti

Сервантес і проблеми розвитку європейської прози. Збірник наукових праць. Серія Проблеми світової літератури, вип. 1. Видавничий центр ЛХУ імені Івана Франка, Львів 2000.

Koncepčný výskum v literárnej vede má tradične, popri pracoviskách národných akademii vied, silné zázemie na vysokých školách, ale v 90. rokoch jeho životaschopnosť podporuje azda najvýraznejšie forma grantového výskumu a to tak, aby sa funkčne a cielene otváral medzinárodnej spolupráci.

Asi takto sa dá názorne zachytiť situácia vedeckého života aj na Ľvovskej národnej univerzite Ivana Franka, kde v roku 1997 pripravili konferenciu venovanú 100. výročiu narodenia O. V. Čyčerina ako v poradí už III. medzinárodné „čyčenské čítaňja“. Do dejín Ľvovských medzinárodných konferencií, ktoré sú komponované ako séria výskumov v spoločenských vedách, patria horizontálne vedené literármohistorické, literárnoteoretické a komparatívne pohľady do umeleckých diel „velikánov“ európskej a sve-

tovej literatúry. Adjektívum moderný nie je pre ľvovské rokovanie „alibi“, ale výraz na aktuálny a svojim významom hodnotový základ pri otváraní aktuálnych či aktualizovaných súvislostí historického, medziliterárneho a interpretačného metodologického kľúča do štruktúry textu v jej historických a teoretických kontextoch, do poetiky, estetiky, psychológie, sociológie, do nazerania textu, ale i jeho prostredníctvom na skutočnosť a stále naliehavejšie do stratégie autora konkrétneho umeleckého textu.

Impulzom na ľvovské návraty do literatúry ako duchovného a poznávacieho celku, čo nemôže mať obmedzenia a limity geografické či časové, sa prirodzene stal výskum toho, komu sú konferencie dedikované, teda O. V. Čyčerina s odkazmi na jeho štúdie o diele N. V. Gogoľa, I. S. Turgeneva, L. N. Tolstého či A. P. Čechova.

III. medzinárodné „čyčerinské čítaňja“ sa venovali – aj s alúziou na autorský a občiansky záujem Ivana Franka o Dona Quichota – tomuto textu a jeho autorovi. Ambíciou organizátorov vedeckého života na ľvovskej univerzite je hodná mena tej osobnosti, ktorú univerzita nesie vo svojom záhlaví. I tento raz išlo o široko koncipovaný vzťah umeleckej literatúry, literárnej vedy, národnej a národných literatúr k dielu M. de Cervantesa *Dômyselný rytier Don Quichote de la Mancha* od jeho prvého vydania pôvodiny (1605, 1615) až po v súčasnosti komplexné vydanie v modernej literárnej ukrajínčine v roku 1992.

Ivan Franko nazval Cervantesa „geniálnym spisovateľom“, ktorý dokázal umelec presvedčivo zobrazil reálny pohľad na spoločnosť a dokázal aj s odstupom rokov inšpirovať ukrajinský literárny život k tomu, aby sa venoval v ňom vysloveným ideám a ideálom o oslobodení národa. Slovanské literatúry napokon majú s touto silou literárneho textu a s charizmou svojho autora v spoločensťve konkrétnej historickej doby – zvlášť 18. a 19. storočie – nezanedbateľné skúsenosti.

Konferencie literárnych vedcov vstupujú do vedeckého života dvakrát: po druhý raz tak, že sa zverejní program rokovania a potom tak, že v odbornej „praxi“ začne pôsobiť do zborníka sústredené nové poznanie o téme prostredníctvom jednotlivých príspevkov.

Zborník Cervantes a problémy rozvoja európskej prózy (Ľvov 2000) rozdelení zostavovatelia do piatich častí: *Cervantes a Ukrajina, Cervantesovská tradícia v národných kultúrach, Problémy času a priestoru vo svetovej literatúre, Problém autora v umeleckej próze, Psychologický svet umeleckej tvorby*. Komponovanie zborníka z tretieho „čyčerinského čítaňja“ je funkčné a má gradujúcu problémovú i poznávaciu líniu. Vzniklo tak vedecké dielo, ktoré prekračuje tradičný súbor výpovedí, čo môžu mať aj odstredivý vzťah k dominantnej téme rokovania.

Ľvovský zborník Cervantes a problémy rozvoja európskej prózy (Ľvov 2000) je pravým opakom opisanej žánrovej dispozície tlače, pretože vznikol podnetný a viacrozmerý výklad diela i osobnosti Cervantesa vo vzťahoch k európskej literatúre buď ako lineárna priamka „dialógu“ (ukrajinská – španielska literatúra, I. Franko, M. Cervantes), alebo ako vývinovo progresívny kontakt medzi ukrajinskou, českou, slovenskou, nemeckou, francúzskou a ruskou literatúrou. Teraz už nie iba k textu M. Cervantesa *Dômyselný rytier Don Quichote (...)*, ale aj k jeho umeleckým a spoločenskovedným kontextom.

Literárnovedný výskum modernej generácie ukrajinských literárnych vedcov presvedčuje v zborníku o tom, ako možno tvorivo, z pozície národnej literatúry prenikať do meziliterárnych súvislostí prostredníctvom štruktúry textu, ale aj jeho noetiky a estetiky v stratégii textu. Idea veľkej literatúry ako duchovného kultúrneho dialógu medzi autorom, textom a čitateľom bez ohraničenia času potvrdzuje v kultúrnom rozvoji urbanizovaného ľudského spoločenstva opodstatnenosť vydania Dômyselného rytiera (...) i zborníka s jeho problematikou, no predovšetkým užitočnosť i podnetnosť koncepcie literárnovedného výskumu, aký sa na Ukrajine v 90. rokoch 20. storočia organizoval.

Po bloku zo života autora a jeho diela (J. Kravec, Ľvov), kde sa zdôrazňuje dvojoptika kultúrneho javu Cervantes, – raz ako spisovateľa, ktorý sa presadil takmer na sklonku svojho ľudského života a druhý raz ako autor „nevyčerpaceľnej knihy“ – pričádza pointa. Podľa nej „knihy môžu meniť život“ svojim výkladom príbehu tak, že sa buď rozširuje hĺbka i záber dostupného, nájdeného materiálu, alebo oslovuje sondami do duchovnej sféry života autora – tvorcu, v tomto prípade autora „veľkého“ Dona Quichota.

Vnútrné erupzívne jadro dala medzinárodnej konferencii skutočnosť literárno-historického významu, pretože Ivan Franko na silný čitateľský podnet zo španielskeho autora vytvoril svoju poému Príhody dona Quichota. Isté posuny pri uvádzaní jej prvého vydania (1891, 1899) zaujali V. Dymitrenkovú (Lugansk), preto uvažuje o Frankomovom texte – poéme ako o autorskom dopracovaní Cervantesovho originálu.

Znova sa spomína Frankovo presvedčenie o Cervantesovej schopnosti výstižne zachytiť sociálny a spoločenský pohľad na španielske 16. a 17. storočie, ale neobchádza sa ani Frankom priznaný vnútorný autorský „limit“: „Viem, že vo veršovanom preklade a pre mládež nemôžem byť verný obrazu náročného diela, aké vytvoril Cervantes (...), môj Don Quichote nevyšiel tak, ako mal a akého som ho chcel urobiť“ (s. 17).

K Frankovej poéme sa vrátili viacerí autori z tých najrozličnejších pohnútok a zámerov: dávnejšie O. V. Čyčerín, v zborníku M. Golbert (Drogobyč), N. Grygorašová (Ľvov).

Popri I. Frankovi sa upozorňuje na osvetové konotácie pri využití či historickej aktualizácii ideí zo Cervantesovho románu na Ukrajine v činnosti F. Vovka (T. Hajdučoková, Ľvov).

Prvú časť zborníka uzatvára cenný bibliografický prehľad (s. 34-41), ktorý prináša súpis ukrajinských prekladov z diel M. de Cervantesa y Saabedra a literárnej kritiky venovanej jeho tvorbe.

Druhá časť zborníka sa sústredila na meziliterárny ohlas Cervantesovho diela v európskej literatúre. V nej sa pripomínajú dotyky medzi ním a jeho ozvennosťou ako idea, téma, alúzia v tvorbe autorov A. Platonova, Asorina, W. Faulknera, W. D. Howellsa, D. S. Merežkovského. Vždy však tak, aby vyznela časť nového – cudzieho – autorského vkladu do pôvodnej idey slobody, hľadania, realistického vzpierania sa fikciou a mystickým voči spoločenskej kríze.

Prozaik M. de Cervantes vytvoril „silného“ a „nezávislého“ jedinca v literárnom svete, ktorý pracuje vĺziou a silou svojej predstavy tak, aby spochybnil skutočnosť, teda

tú a takú realitu, čo sa všeobecne v jeho spoločenstve, v jeho dobe považuje za normu a nemennú prax.

Problémy času a priestoru vo svetovej literatúre tvoria ďalšiu časť príspevkov v zborníku. V nej sa na materiáli umeleckého textu aplikujú podnetné vstupy do štruktúry textu. Už i tak, že sa odkazuje na nadnárodné kultúrne motivácie a na psychológiu literárnej postavy, ako to ponúkli vo svojich prácach I. Albertová, N. Ihnativ z Lvova, ale aj ďalší, spravidla vedeckí a pedagogickí pracovníci Lvovskej univerzity.

Azda je len prirodzené, že argumentácia na ozvennosť činov či postojov rytiera Dona Quichota a podnetnosť filozofie osamelého jednotlivca v krízovej osobnej i spoločenskej situácii, hoci „iba“ v literárnom texte sa nebude riešiť sentimentálnym či neoromantickým gestom, čo už naznačuje Cervantesova postava rytiera Dona Quichota či jeho sluhu Sancha Panzu. Spoločne si hľadajú paralely s takou postavou, ktorá je komponovaná dovnútra a s reflexiou o zmysle bytia i o hodnote života v tvorbe G. Flauberta, G. de Maupassanta, H. Hesseho, K. Čapka (N. Kopystjanská, Lvov), Dickensa (N. Tyčyniová, Lvov), ale aj J. Iwaszkiewiczza (N. Pozňaková), F. Werfela, T. Manna, R. Rollanda (S. Fysková, Lvov) či J. Bobrovského (T. Lukčuk, Lvov) a A. Vášovej (Z. Stanislavová, Prešov) alebo O. Hončara (I. Voronovská, Lvov).

Psychológia v literárnom texte sa v poslednej časti zborníka otvára širokému spoločenskovednému výskumu umeleckého textu v dialógu s kultúrou, intertextualitou, interpretačnými možnosťami nového čítania starých textov, čím sa „všetko“ dostáva na os dialógu medzi realizmom, realitou, skutočnosťou a jej výrazom v postmoderne (M. Kovalová, Lvov). A tak odkazy na binárne opozície v štruktúre princípov románového celku (O. Bandrovská, Lvov), prechýľovanie sa štýlu do nástrojov epickej výpovede (N. Vypasňjak, Lvov) či alúzia na Ahasvera v tradičnej štruktúre textu ako jej funkčný výraz (N. Poliščuk, Lvov) jasna naznačujú, že sa sondy do noetiky a nazerania textu ako autonómneho autorského javu spájajú s jeho novým estetickým a sémantickým „čítaním“.

Lvovské „čyčerinské čítaňja“ sú výzvou pre európsky medziliterárny výskum už i preto, lebo majú čo povedať svojím objektívne podnetným poznávacím výsledkom.

Cervantesovský zborník z Lvova nečaká osud väčšiny tých „konferenčných“ vydaní, čo majú predovšetkým poslanie dokumentu. Aj preto nie, lebo je na čo nadväzovať z jeho myšlienok a vzťahov, teda impulz ukrajinských výskumníkov volá po svojom metodologicky podnetom naplnení.

Viera Žemberová